

Recenzje

Zeszyty Naukowe KUL 66 (2023), nr 3 (263)

DOI: 10.31743/znkul.16307

STANISŁAW KOWALCZYK

Rec.: Janusz Mariański, *Godność ludzka a praca. Szkice ze społecznego nauczania Kościoła katolickiego*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie, Lublin 2022, ss. 320.

Problematyka pracy ludzkiej była przedmiotem monograficznych prac kilku uczonych związanych z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II. Na szczególną uwagę zasługują dwaj profesorowie tej uczelni: Czesław Strzeszewski – autor książki „Praca ludzka. Zagadnienie społeczno-moralne” (Lublin 1985) i Jerzy Gałkowski – autor dwóch monografii: „Praca i człowiek. Próba filozoficznej analizy pracy” (Warszawa 1980) i „Człowiek, praca, wartości” (Lublin 2012). Fenomen pracy zawodowej odgrywa istotną rolę w życiu każdego uczciwego człowieka i ludzkich społeczności, dlatego stał się on przedmiotem twórczej refleksji nestora polskiej socjologii ks. prof. dra hab. Janusza Mariańskiego, którego prace – zwłaszcza z zakresu socjologii religii i socjologii moralności – weszły do kanonu polskiej myśli naukowej. Jego najnowsza praca, jak sygnalizuje jej tytuł, podejmuje dwa istotne problemy: godności człowieka jako osoby i godności ludzkiej pracy, w ich wzajemnej korelacji. Problematyka ta była już dawniej przedmiotem jego zainteresowań. Na szczególną uwagę zasługują prace: „Godność ludzka – wartość ocalona czy puste słowo? Studium socjopedagogiczne” (Warszawa 2019) i „Praca ludzka jako wartość moralna. Szkice ze społecznego nauczania Kościoła katolickiego” (Lublin 2017).

Nowa książka lubelskiego uczonego omawia korelację godności ludzkiej i pracy z punktu widzenia społecznego nauczania Kościoła katolickiego, to jest z uwzględnieniem kategorii aksjologicznych: etyczno-moralnych i religijno-teologicznych. Prezentowana monografia zawiera sześć rozdziałów: rozdział I – *Godność ludzka jako wartość fundamentalna w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego*; rozdział II – *Godność pracy i człowieka pracującego w świetle społecznego nauczania Kościoła katolickiego*; rozdział III – *Praca ludzka i sens życia – wzajemne relacje*; rozdział IV – *Godność i praca jako fundament powszechnego braterstwa w nauczaniu społecznym Papieża Franciszka*; rozdział V – *Praca i bezrobocie w nauczaniu społecznym Papieża Franciszka*; rozdział VI – *Wychowanie do wartości godnościowych*.

Problemowa struktura pracy jest klarowna i logiczna. Dwa jej pierwsze rozdziały omawiają kategorię ludzkiej godności w różnych aspektach – filozoficzno-ontologicznym, etycznym i teologicznym. Wstępny element omawianej monografii charakteryzuje ideę godności ludzkiej osoby na podstawie społecznego nauczania trzech papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Prof. Mariański w swych refleksjach wykorzystał nie tylko encykliki oraz inne oficjalne dokumenty wymienionych papieży, ale także liczne ich wypowiedzi w trakcie odbywanych podróży misyjnych do różnych krajów świata. W końcowych uwagach tego fragmentu pracy wyakcentowana została prawda, że godność człowieka wykracza poza kategorie empiryczno-materialne, ponieważ bazuje na personalistycznej antropologii filozoficzno-teologicznej.

Drugi rozdział książki ideę godności osoby ludzkiej odnosi do pracy i jej podmiotu – człowieka będącego *homo laboriosus*. Praca partycypuje w godności człowieka będącego rozumną, wolną, aktywną i odpowiedzialną osobą. Ideologie totalitarne, w tym marksistowski komunizm i hitlerowski rasizm, traktowały pracę jako narzędzie niszczenia człowieka i jego godność. Odczłowieczenie pracy jest zagrożeniem ekstremalnego ekonomizmu, charakterystycznego dla tzw. dzikiego kapitalizmu. Społeczne nauczanie Kościoła katolickiego oparte na Ewangelii jest opozycyjne zarówno wobec dehumanizacji pracy, jak i jej deifikacji. Św. Jan Paweł II przypominał, że praca jest wartością, ale nie jedyną, ani tym bardziej najwyższą. Praca zewnętrzna (manualna czy umysłowa) powinna być dopełniona pracą wewnętrzną-formacyjną.

Trzeci rozdział książki ks. prof. Janusza Mariańskiego jest pogłębioną i kompetentną analizą pojęcia sensu życia ujmowanego integralnie, to jest z uwzględnieniem: sfery psychiczno-umysłowej, bogatej skali wartości i aktywności społecznej. Nauczanie społeczne papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI wskazuje, że trwały ponadczasowy sens życia osoby ludzkiej ma wymiar uniwersalno-aksjologiczny i transcendentny. Programowa naturalizacja sensu życia nieuchronnie prowadzi do egzystencjalnej pustki, relatywizm etyczny jest destrukcyjny psychicznie i społecznie. Człowiek jest istotą społeczną, dlatego jego życie sensowne obejmuje także społeczną aktywność – łącznie z zawodową pracą. Sens ludzkiej pracy jest realizowany w pełni wówczas, gdy respektowane są: rozumność, wolność i podmiotowość człowieka. Współczesny trend technizacji pracy powinien służyć człowiekowi i jego rozwojowi, a nie dehumanizacji.

Nowe elementy do nauczania społecznego Kościoła wniósł Papież Franciszek, któremu ks. prof. Mariański poświęcił dwa rozdziały swej książki. Rozdział czwarty zawiera uzasadnienie, że godność i praca są podstawą ogólnoludzkiego braterstwa. Człowiek jest istotą stworzoną na obraz Boży, jego godność jest obwarowana prawem naturalnym. Papież Franciszek oponuje przeciw fałszowaniu personalistycznej koncepcji człowieka i dlatego stwierdza, że prawa człowieka są ważniejsze od egoistycznie rozumianych praw jednostki. Praca ma służyć

rozwojowi człowieka i dobru społecznemu, pośrednio więc kreuje międzyludzkie braterstwo. Dużym zagrożeniem godności człowieka jest bezrobocie, utrata stabilnej i sprawiedliwie wynagradzanej pracy. Papież Franciszek wielokrotnie mówi o tym w swych oficjalnych dokumentach i przemówieniach podczas pielgrzymek do kolejnych krajów świata.

Pałący problem bezrobocia omawiany jest w piątym rozdziale pracy prof. Mariańskiego. Aktualny biskup Rzymu krytycznie ocenia ideologię gospodarki rynkowej powiązanej ze skrajnym indywidualizmem, liberalizmem i kapitalizmem, których mankamentem jest izolowanie aktywności człowieka i pracy od oceny moralnej. Wolna konkurencja ekonomiczno-rynkowa, rezygnująca z etycznych kwalifikacji, traktuje pracę jako towar, a człowieka pracującego redukuje do statusu niewolnika pozbawionego godności i podmiotowości. Bezrobocie jest szkodliwe nie tylko ekonomicznie i społecznie, lecz także stanowi zło moralne. Ono niszczy człowieka ekonomicznie i psychicznie, a także osłabia podstawową wspólnotę społeczną – rodzinę. Dyktatura ekonomizmu prowadzi do skrajnego ubóstwa i zniewolenia ludzi, dlatego Papież Franciszek apeluje o aktywną i efektywną solidarność. Jego adresatem są elity społeczne, polityczne i ekonomiczne współczesnego świata.

Końcowy, szósty rozdział omawianej książki ma profil pedagogiczno-socjologiczny, wskazując na potrzebę wychowania młodych ludzi do respektowania godności każdego człowieka w życiu społecznym. Efektywny proces wychowawczy wymaga bazy aksjologiczno-etycznej, dlatego afirmacja godności człowieka jest uwarunkowana uznaniem prawdy, że jest on osobą – podmiotem rozumnym, wolnym, prospołecznym i odpowiedzialnym za swe działania. Naturalnym i podstawowym środowiskiem społecznym jest rodzina, w jej ramach kształtują się etyczne wartości oraz postawy moralne człowieka.

Prof. Marek Marczewski w *Przedmowie* do książki ks. prof. Janusza Mariańskiego napisał: „Niezwyczajną siłą tej publikacji jest połączenie osoby i godności pracy ludzkiej z jej wymiarem antropologicznym, podkreśleniem znaczenia osoby, jej wyróżnienia jako celu i sensu wszelkiej działalności człowieka” (s. 10). W pełni podzielam cytowaną opinię, jej Autor – odwołując się do wypowiedzi trzech ostatnich papieży i bogatej literatury przedmiotu – w klarowny oraz interesujący sposób omówił problemy godności ludzkiej i pracy. Można podziwiać erudycję Autora, jego niezwykłą nieustanną aktywność naukową oraz klarowność narracji omawianej problematyki.